

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa.

Kangasalan kaupungin lausunto Vapaa!-Fri! –hankkeen väliraporttiin

9.5.2022

Vapaa!-Fri! –hankkeen tavoitteena on edistää vapaaehtoistoiminnan asemaa ikääntyvässä yhteiskunnassa. Väliraportti nostaa esille useita havaintoja koskien vapaaehtoistoiminnan tilaa Suomessa, siihen vaikuttavista ja sitä haastavista tekijöistä. Nämä haasteet ovat osittain kaikille ikäryhmille yhteisiä, haastekentässä on todennäköisesti havaittavissa myös alueellisia erityispiirteitä ja korostuksia.

Kangasala kiittää kattavasta, selkeästi vapaaehtoistyön murrosta kuvaavasta selvityksestä. Alla muutamia havaintoja väliraporttiin liittyen.

Käsitteet

Väliraportissa laajennettiin vapaaehtoistyön käsitettä, vapaaehtoistoiminta kattaa laaja-alaisemmin yhteisöllisen hyvän tekemisen ja vaikuttamisen kevyemmän organisoitumisen muodoissa. Vapaaehtoistoiminta tarvitsee modernin, kuvaavamman termin. Edellä mainitut termit ovat edelleen hyvin samankaltaiset. Vapaaehtoisuus- käsitteen osallisuutta koskeva mielikuva on positiivinen, käsitteen vastakohtana on pakollisuus. Tehtävän merkityksen näkökulmasta pakollisuus viittaa usein välttämättömään, vapaaehtoisuus taas ei-välttämättömiin tehtäviin. Uusi termi voisi korostaa osallisuuden ja liittyvien tehtävien vaikuttavuuden merkitystä paremmin. Esim. termi kansalaisuus kuvaa yhdessä tuottamista, verkostomaista ajattelua sekä monimuotoisia vaikuttamisen ja osallisuuden toimintaympäristöjä. Terminologian edelleen selkeyttäminen voisi

edistää monimuotoisen kokonaisuuden johdettavuutta ja vapaaehtoistoiminnan roolia julkisten palvelujen rinnalla.

Kangasalla toimii aktiivisesti useita eläkeläisjärjestöjä, lukuisia liikuntaseuroja, yhdistyksiä ja muita kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita. Niiden tekemän työn vaikuttavuus tunnustetaan, osallisuuden tukeminen on ollut Kaupungin strateginen tavoite useamman vuoden ajan. Kaupungin hyvinvointityö rakentuu elinkaariajattelun mukaisiin työryhmiin, joissa kussakin on mukana järjestöjen, yrittäjien ja seurakunnan edustajia. Osallisuus on vahvasti esillä (myös) Kangasalan turvallisuus- ja hyvinvointi suunnitelmassa.

Kriisitilanteet

Kangasala pitää tärkeänä, että kuntien, muiden viranomaisten sekä kansalaistoimijoiden väliselle yhteistoiminnalle kriisitilanteissa on mietittynä valmiita toimintamalleja. Saavutettava vapaaehtoistoiminta on osa kunnan alueen yhteisöjen kriisivalmiuden tukemista. Nopeata koordinoitua ja tiedonvälitystä tukee valmiiksi määritelty tiedonhallintatapa ja tietopaikka (esim. www.sivut, kunnan neuvontapiste), jonne voidaan koota paikallisten ja alueellisten yhdistysten ja toimijoiden kuvaus tarjottavasta avusta yhteystietoineen. Kriisitilanteissa on keskeistä, että syntynyt vapaaehtoistoiminta kyetään tunnistamaan nopeasti vapaaehtoistoiminnaksi oikea-aikaisen avun tueksi.

Valitettavasti kriisitilanteet saattavat synnyttää myös toimintaa, jossa haavoittuvassa tilanteessa olevien kohtaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkit. Viranomaiset tarvitsevat kriisinhallintaa varten koulutusta omaisuusrikosten ja työperäisen hyväksikäytön tunnistamiseksi.

Ikääntyneet

Kangasalla vapaaehtoistoiminnan osallistujissa näkyy ikääntyminen. Ilmiö on pantu merkille myös järjestökentällä. Kangasalan kaupunki pitää erityisen tärkeänä ikääntyneempien osallisuuden vahvistamista positiivisen ikäviestinnän kautta. Tarvitaan uusia avauksia ikääntyvien vapaaehtoistoiminnan kanavien ja tapojen uudistamiseen. Yhtenä askeleena on vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksien (myös lyhytaikaiset ja kertaluontoiset) kuvaaminen ja vapaaehtoistyön rekrytointi. Kunnat voivat kannustaa ja mahdollistaa kokeilemaan kansalaisuuden erilaisia muotoja. Hyvänä käytäntönä on koettu iäkkäille suunnatut ”digiapuklinikat” ja tietoisut, jotka ovat rohkaissut ikääntyneitä ylittämään digitaalisten taitojen rajoja turvallisesti. Kangasala pitää erittäin positiivisena verkkoalustojen hyödyntämistä vapaaehtoistehtävien löytämiseen. Verkkoalustojen käyttöä tulee esittää tiedottamalla kunnan toimijoita, järjestöjä ja yhdistyksiä sekä oman kunnan asukkaita. Tarvetta on täsmentää vapaaehtoistoimintaa tukevia rakenteita kunnassa, sekä kiteyttää eri toimijoiden esim. vanhusneuvoston roolia yhteistyön parantamiseksi.

Raportissa nostettiin esiin kysymys tulisiko vanhusten parissa toimivilta ihmisiltä voida tarkistaa rikosrekisteriote samalla tavoin, kuin lasten kanssa parissa toimivilta. Vanhukset nähdään usein erityissuojattavana asiakasryhmänä, kuitenkin vanhusten terveystilanne, taloudelliset mahdollisuudet, sosiaalinen elinpiiri, etninen alkuperä, elintavat ja koulutus tuottavat vapaaehtoistoiminnalle suuren määrän erilaisia palvelutarpeita. Iäkkäiden joukosta tulisi tunnistaa ne asiakkuudet, joissa on tarve erityissuojaukselle. Yleisten rajausten sijaan tarvitaan ratkaisuja, joilla asiakkaan ääni kuuluu paremmin vapaaehtoistoiminnan palveluja valittaessa samoin kuin palvelun sisältöä koskevissa asioissa.

Vapaaehtoistoiminnan tukeminen

Kangasala pitää erittäin positiivisena tuetun vapaaehtoistoiminnan mallia, mallia tulisi kuitenkin soveltaen laajentaa koskemaan jokaista, joka tarvitsee rohkaisua tai epäilee kykyänsä selvittää tehtävästä itsenäisesti. Malli nuorten vapaaehtoistoiminnan tukemiseksi, olisi luonteva nuorten osallisuutta vahvistavia toimintamalleja. Sosiaali- ja terveystalveissa on mahdollisuuksia hyödyntää kokemusasiantuntijuutta. Hyvinvointialue muodostaa tulevaisuudessa uuden vapaaehtoistyöhön kohdealueen ja siihen liittyvään koordinaatioon tulee kiinnittää erityistä huomioita.

Vapaaehtoistoiminnan jatkuminen, uudistaminen ja monimuotoistuminen sekä vaikuttavuuden arviointi edellyttävät johtamista ja koordinaatiota. Tämä on kunnissa toteutettu eri tavoin, resurssointi (osaaminen, henkilöstömäärä, tehtäväkuva, toimintarakenteet) jäävät täsmentymättömäksi. Erilaiset toimintamallit haastavat tehtäväalueen verkostomaista kehittämistä kunta-alalla. Kunnissa ja hyvinvointialueilla on varmasti tarvetta kunnan, hyvinvointialueen ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä kokonaisuutena kuvaavalle oppaalle. Vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen/ohjaamisen tarve on noussut esiin myös hyvinvointityöryhmissä ja vanhusneuvoston kokouksissa.

Kangasala pitää tärkeänä prosessien sujuvuutta. Järjestöavustusten hakemisen yksinkertaistaminen ja tilanne-, tapahtumakohtaisen rahoituksen helpottaminen niin, ettei pienen järjestön pääasiallinen tehtävä ole hallinnollinen työ, vaan toimintaan panostaminen. Kokonaisuudessaan yhdistystoimintaan liittyvä runsas ja tekninen hallintotyö ”näivettää” erityisesti ikääntyneiden järjestötoimintaa. Tähän pitäisi joko luoda uusia, kunnille yhteisiä kevyempiä rakenteita tai koordinoita tukea.

Kaiken kaikkiaan tulevaisuudessa on merkityksellistä tukea osallisuuden kevyempiä rakenteita ja helpompia osallistumismahdollisuuksia, vaikka ilman rekisteröidyn yhdistyksen olemassaoloa.

Kangasalla ja useissa muissakin Pirkanmaan kunnissa on laadittu järjestötyön ohje, joka on laadittu Järjestö 2.0 ohjeen pohjalta kaupungin erityispiirteet ja -tarpeet huomioiden. Löytyy linkin takaa. <https://www.kangasala.fi/kaupunki-ja-paatoksenteko/hyvinvointi/jarjestotyto/jarjestoyhteistyton-ohje/>

Vapaaehtoistoiminnan nivominen osaksi julkisen toiminnan roolia tarvitsee uudenlaista ajattelua ja kokeilua. Koska vapaaehtoistyö tutkitusti tuottaa hyvinvointia myös tekijöilleen sitä voitaisiin valtakunnallisesti lähteä toteuttamaan/kokeilemaan esim. työhyvinvointia edistävänä toimintana. Tyhy-päivän voisi kerran vuodessa viettää koko työyhteisön kanssa kohdentamalla toimintaa johonkin vapaaehtoistyöhön (Tämä on jo kirjattu meillä järjestöyhteistyön ohjeen tulevaisuuden tavoitteisiin).

Vapaaehtoistoimintaan kasvetaan. Asia tulisi ottaa myös koulujen opetussuunnitelmien osaksi ja kasvattaa lapsia huomiomaan lähiympäristönsä tarpeita ja osallistumaan. Näin luotaisiin koko yhteiskuntaan vapaaehtoistyön kulttuuria.

Kangasalan arvion mukaan vapaaehtoistoiminnan toiminnan turvaaminen ei ratkea erillislain säätämällä. Vaikka toimintaryhmä uutena oikeushenkilönä saattaisi selkeyttää vastuita kunnallisissa yhteistyö- ja vastuukysymyksissä, sääntely voi kaventaa ihmisten toimijuutta erityisesti nopeissa vapaaehtoistyön mahdollisuuksissa (neljässektori). Lainsäädäntökehikon sijaan tarvitaan

muuta ohjeistusta ja julkisen toimijan yhteisiä toimintamalleja osallisuuden tukemiseen. Yhteistä lisäpontta tarvitaan myös Suomi.fi -sivuston näkyvyyden kehittämisessä.

Pirkanmaalla on kehitetty vuosien ajan Lähellä.fi palvelua, johon järjestöt ovat voineet liittyä ja markkinoida omia tapahtumiaan, toimiaan ja myös etsiä kumppaneita vaikkapa jonkin tilaisuuden järjestämiseen. Sieltä löytyvät tiedot kuntakohtaisesti. Olemme Kangasalla saaneet ison joukon mukaan palveluun.

Nyt palvelu on muuttumassa valtakunnalliseksi ja koko alusta muuttuu. Muutosta hidastaa tekniset haasteet, entinen ja uusi alusta eivät kommunikoi keskenään ja tiedot pitää uudelleen viedä uuteen järjestelmään. Tämä haastaa erityisesti ikääntyvistä koostuvia toimijoita. Järjestöjen mukaan liittäminen uudelle sähköiselle alustalle edellyttää kunnan järjestövastaavilta ja yhdyshenkilöiltä erityistä tukea ja aktiivisuutta. Kangasala pitää valtakunnallisessa sekä alueellisessa mittakaavassa tärkeänä vapaaehtoistoiminnan / osallisuuden / kansalaisuuden kokonaisarkkitehtuurin suunnittelua ohjaamaan ed. kaltaisia muutostilanteita sekä erityisesti ohjaamaan ja kehittämään tulevaisuuden kansalaisuuden toimintamalleja.

Rissa Elina

Kangasalan kaupunki - Vanhutyön johtaja ja hyvinvointikoordinaattori